

קול צופיין

קול צפ"ן נשא קול יחדו ירננו

תולדות תשע"ט השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

וְהָרִיחוּ בִּירְאָתָהּ מֵהִלְכוֹת בְּרַכַּת הָרִיחַ

יֵבִישׁוּ בֵּין וְאֵילָנָא לֹא עָבְדוּ פִּירִין" (תרגום יונתן). הם מבינים את הטעות שלהם ומבקשים לכרות איתו ברית. "וְאֵילָנָא רָאִינוּ כִּי־הִיא ה' עֲנִי" (כו). על החלק הראשון אפשר לומר "מעשה אבות סימן לבנים". זה בדיוק מה שקרה אחרי עזיבת היהודים את מקום מגורי אבימלך, אזור גוש קטיף שברצועה. לפני שעזבו היהודים היה המקום חממה של ברכה. מקום שגידל פירות וירקות משובחים ביותר, שיוצאו למדינות רבות בעולם. מיד אחרי שגורשו משם היהודים הפכה רצועת עזה להיות מקום מוכה אבטלה. החממות הצמיחו רק קוצים, וכל המיליארדים שנתרמים לשם כל שנה לא מצליחים להחזיר למקום את הברכה הגדולה שהייתה בו כשהיו בו בני בניו של יצחק אבינו.

וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֲבִיכֶם הַיִּשְׁבִּים בָּהּ

את עוצמתה של הברכה מצד אחד, ואת חסרונה במקרים אחרים מצד שני, ראיתי בשבת "חיי שרה" שבה התארחתי ביישוב פסגות הסמוכה להמאללה. מפסגות רואים כי ברמאללה יש עשרות בניינים גדולים, אבל למרבה הפלא הם ריקים. מתקיים בהם "וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֲבִיכֶם הַיִּשְׁבִּים בָּהּ". כששאלתי את התושבים בפסגות המכירים את הסביבה, אמרו לי כי כך המצב בכל יישובי הערבים ביהודה ושומרון, בתים ריקים מתושבים שהלכו לחפש את מזלם באירופה וכד'.

כן זכיתי לראות שבוע לפני כן, כשהייתי בישיבה הנמצאת ביישוב עטרת. מתוך עטרת רואים את בנייני העיר רוואבי שוממה כמעט לחלוטין. זו עיר שהושקעו בה למעלה ממיליארד דולר, היא מתוכננת ל-25,000 דירות, ו-6,000 מהן כבר נבנו, אלא שהבנייה בהן נעצרה. מתברר שאף שדירה נמכרת שם במחיר מצחיק של 60 אלף דולר, לא מתיישבות שם יותר מ-200 משפחות. כבר כמה וכמה שנים משקיעים שם בפרסומות וביחסי ציבור, אבל בעיר שאין בה ברכת ה' לא יוכלו ליישב. כך אנו רואים איך ה' מקיים בהם את הפסוק "וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֲבִיכֶם הַיִּשְׁבִּים בָּהּ" בחוש ממש. רואים בחוש איך הברכה נמצאת אצל בניו של יצחק. מאידך רואים בחוש את הברכה בורחת מצאצאי אבימלך הפלישתי, שגם הם מנסים לגרש את צאצאי יצחק מהנחלה הזו ממש.

זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך

וַיִּגְדֹּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וַיִּגְדֹּל עַד כִּי גָדַל מְאֹד

ברכת הארץ ניתנה ליצחק: "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְצָא הַהִוא וַיִּמְצָא בִּשְׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים". מלבד זאת נתקיים בו "וַיִּבְרָכְהוּ ה'", ברכה שהיא לא רק בכמות אלא בעיקר באיכות. "וַיִּגְדֹּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וַיִּגְדֹּל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד" (בראשית כו יב-ג). בכל דבר שהוא נגע - הייתה ברכה. "אמר רבי חנין: עד שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך" (מדרש רבה בראשית סד ז). מוטב להתעסק בכל חפץ שהיה של יצחק, כי תהיה בו ברכה, ולא בדברים שהיה של אבימלך מלך פלישתים, כי באלה יהיה רק הפסד.

וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעָה כָּל־גִּזְיֵי הָאָרֶץ

גם בחפירת בארות המים הייתה ליצחק ברכה גדולה. "וַיִּחְפְּרוּ עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּנָחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים" (בראשית כו יט). הפלישתים, שחוששים שיצחק לוקח מהם את הברכה, עושים הכול על מנת להקשות על פתיחת הבארות מחדש: "וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אֲבִיו בְּיַמֵּי אֲבִרְהָם אָבִיו סָתְמוֹם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עָפָר".

אחרי אטימת הבארות הם מגרשים אותו ואומרים: "לֵךְ קַעֲלֵנוּ כִּי־עֲצָמְתָּ מִקְּנוֹנוֹ מְאֹד". הוא יוצא מארץ פלישתים והולך לגרר, והברכה הולכת אחריו. הוא מוצא בארות מים, וגם שם סותמים הפלישתים את הבארות. הם לא מבינים שהברכה הולכת איתו לכל מקום שאליו הוא הולך. כך אמר לו ה': "וְגֵר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ וְאֲבָרְכְּךָ". גם הברכה לאומות העולם תבוא מיצחק: "וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעָה כָּל־גִּזְיֵי הָאָרֶץ".

רָאוּ רְאִינוּ כִּי־הִיא ה' עֲנִי

מאז שעזב יצחק את הפלישתים, פסקה להם הטובה, יבשו בארות המים והאילנות לא נתנו פירות. "וְהַבְּרִיחַ הָיוּ לָן כָּל־טִבְתָּא וְכָדוּ נִפְקָתָא מִן אָרְעָא

גבורה – שפע של ברכה

חכמינו אמרו שמידתו של יצחק היא מידת הגבורה (זוהר חלק א דף צ/ב). "דמתמן אתיין איבין ופירי לעלמא" – משם באים פירות העולם. גם בגמרא (סנהדרין צה ע"ב) כתוב שמידת הגבורה קשורה להצמחת הפירות: "רבי שמעון בן יוחי אומר אותו הפרק זמן בישול פירות היה אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל כשאתה יוצא לבשל פירות הוקק להם". לכן ברכת "מחיה המתים" מתחילה ב"אתה גיבור לעולם ה'" ומסיימת ב"מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך". כל זאת בגלל שאנו מודים בה על הגשמים שנקראים "גבורות גשמים", הגבורה האלוקית שמביאה חיים.

קול ה' בכוח – בכוחו של כל אחד ואחד

מהי הגבורה האלוקית? שפע של חיים שמוצאם לבני אדם לפי יכולתם. כך דורשים חכמינו במדרש (רבה שמות ה ט) את הפסוק "קול ה' בכוח". חכמים מדייקים שלא נאמר "קול ה' בכוחו". כי אם ה' היה בא בכוחו – מי היה יכול לעמוד בו? אלא ה' בא לפי הכוחות שלנו. "בכוחו של כל אחד ואחד". זו עניינה של מידת הגבורה, להביא את השפע אלוקי בצמצום לפי כוחותינו, וזו מידתו של יצחק.

ברכות הנהנין. כי ריח הוא דבר שאינו מתקיים בגוף. למה הדבר דומה? לאדם שאכל ושבע ושכח לברך, והאוכל התעכל במעי, ולאחר כמה שעות נזכר שלא ברך ברכה אחרונה. במקרה כזה, הדין הוא שלא יברך ברכה אחרונה. כך הדבר לגבי ברכת הריח, שאין לברך עליו ברכה אחרונה, דהוי כמו שהתעכל כבר, שלא נשאר ממנו ממשות.

מי שאינו מריח – אינו מברך על הבשמים

מי שאין לו יכולת להריח – לא יברך. בין אם הוא תתרון, שאין לו חוש ריח כלל, ובין אם הוא מצונן ולכן אינו מריח כרגע. וכתוב בשו"ע (רצ"ע ה) "מי שאינו מריח – אינו מברך על הבשמים, אלא אם כן נתכוין להוציא בני ביתו הקטנים שהגיעו לחינם או להוציא מי שאינו יודע" (ועיין בב"י בס"י רצ"א, ובשו"ע שם סעי' ה', ועיין לכה"ח ולמש"ב שם. בא"ח ואתחנן אות ב').

על טעם ועל ריח

מקובל בפי הבריות לומר "על טעם ועל ריח אין להתווכח", כי כל אחד והטעם שלו או הריח שלו. לכן אם יש בושם שלאחד ריחו נעים ולאחר לא, מי שהריח נעים לו יברך, ומי שלא – לא יברך עליו. וכן כתב בעל הבן איש חי כי על עשב הרודא (הנקרא "פיגם מצוי") לא היו מברכים בבגד, כי היה ריחו רע בעיניהם. ייתכן שבבגד היה צומח מין רע מהצמח הזה, וייתכן שהיו רגילים להחשיב אותו כריח רע. בכל מקרה אין מברכים אלא על ריח שנעים לנו (בא"ח ואתחנן ח').

עצי, עשבי, ומיני בשמים

בורא מיני בשמים כולל כל המינים

השולחן ערוך (רט"א א) כותב: "אם זה שיוצא ממנו הריח עץ או מין עץ – מברך 'בורא עצי בשמים'; ואם הוא עשב – מברך 'בורא עשבי בשמים' (בחיריק, ולא עשבי בפתח); ואם אינו לא מין עץ ולא מין עשב כמו המוסק (שמופק מאיל המוסק) – מברך בורא מיני בשמים; ואם היה פרי ראוי לאכילה – מברך 'הנותן ריח טוב בפירות'". וכן מברכים על כל דבר שהוא לאכילה, כגון אגוז מוסקט או נענע וכד'. עוד כותב השו"ע, כי על כל המינים הללו "אם אמר: 'בורא מיני בשמים' – יצא; הלכך על כל דבר שהוא מוספק בו, מברך 'בורא מיני בשמים'".

מה בין עצי לעשבי

הבא"ח כתב לנו כלל מהו עץ, על מנת שנוכל להבדילו מהעשב: "שהקלח שלו קשה, ונשאר הקלח משנה לשנה, ואין העלים יוצאים משרשו אלא מזרעו" (בא"ח ואתחנן ה'). לכן על עשבים כגון נענע, מנטה, רודה, נרקיס וכדומה, מברכים "בורא עשבי בשמים". לעומת זה, על הדס, ציפורן, ורד, יסמין, שיבה, קינמון, לואיזה, עלי עץ הדר, קליפת תפוזים, קליפת לימונים וקליפת אתרוגים מברכים "בורא עצי בשמים".

מינים שונים של בשמים

על מור, מוסק, ענבר וכל הבשמים המופקים מבעלי חיים מברכים "בורא מיני בשמים". כך מברכים גם על תערובת בשמים וגם על בשמים מלאכותיים. וכן, כאמור, בכל מקרה שיש ספק מהי הברכה הנכונה.

"בורא מיני בשמים" – כדי שלא יבואו לטעות ההמון

כתב המשנה ברורה (רצ"א ס"ק א') כי בכל השבוע אנחנו מברכים על כל מין מברכתו. אבל במוצאי שבת מנהג האשכנזים הוא לברך "על הכל 'בורא מיני בשמים' כדי שלא יבואו לטעות ההמון עם שאין הכל בקיאין בכל

כשלא מברך
באופן הרגיל
– טוב לברך
את ה' על
הטוב שעשה
בעולמו
ולומר: "כל
הנשמה
תהלל יה
הללויה, כל
הנשמה
תהלל יה
הללויה"

אי זהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו? זה הריח

מנין שמברכין על הריח?

הגמרא מלמדת שמברכים על ריח טוב: "אמר רב זוטרא בר טוביה, אומר רב, מנין שמברכין על הריח? שפאמר (שם קט) 'כל הנשמה תהלל יה, הללויה', אי זהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו? הני אומר, זה הריח" (ברכות מ"ג ע"ב).

מאימתי מברכים על ריח?

עוד בגמרא: "אמר רבי זירא אמר רבא בר ירמיה: מאימתי מברכין על הריח – משתעלה תמרתו. אמר ליה רבי זירא לרבא בר ירמיה: והא לא קא ארח! – אמר ליה: ולטעמין המוציא לחם מן הארץ דמברך – והא לא אכל! אלא – דעתיה למיכל, הכא נמי דעתיה לארוח". הגמרא שואלת מתי מברכים על ריח שמונח על גחלים כעין קטורת, ועונה: משיתחיל העשן להתפזר. הקשה רבי זירא: והלא עדיין לא הריחו את ריחו? ענה רבא בר ירמיה: כמו שמברכים על הלחם לפני שאוכלים אותו, כך מברכים על הריח לפני שמריחים אותו. כי אסור ליהנות מהעולם זה בלי ברכה.

וכתב על זה הבא"ח (ואתחנן אות ב') כי מי ש"מוספק אם בדבר זה יש ריח טוב או לאו, או אם הוא מוספק בעצמו אם ירגיש בריח כי לפעמים יהיה לאדם חולי נשל"ה (נולת) ולא ירגיש חוש הריח שלו, הרי זה מריח קודם כדי לידע (אם יש ריח לבשמים או אם הוא מריח), ואח"כ יברך ויריח כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה".

אין מברכים "שהחיינו" על הנאת הנשמה

כיוון שברכת הריח היא ברכה להנאת הנשמה ולא להנאת הגוף, לא מברכים עליה "שהחיינו" במקרה שמריחים בפעם הראשונה בעונה, משום שבעבור הגוף הריח הוא הנאה מועטה מאוד, למרות שלנפש הוא הנאה מרובה (בא"ח ואתחנן א. שעת רט"ז ס"ק ב). ואע"פ שהרדב"ז כתב כי על ריח חדש מברך "שהחיינו", אנו לא מברכים "שהחיינו" משום ספק ברכות להקל (ועיין לרדב"ז ח"ב סי' ד' המובא בכה"ח סי' רט"ז ס"ק "א, וכן מובא שם ברכ"י ס"ק א' שלא מברכים שהחיינו מדין ס"ב).

זו גם הסיבה שבגללה לא מברכים ברכה אחרונה על בשמים, כמו בכל

ברכה המיוחדת". על כן מציע המשנה ברורה לברך על בושם המוסק, שממילא ברכתו היא "בורא מיני בשמים", כדי שלא יפסיד את הברכה המיוחדת של "עצי" או "עשבי" כשמברך על ריח מהעצים או מהעשבים. על כן כשמברכים בבית הכנסת בליל שבת אחרי התפילה כדי להשלים מאה ברכות, צריכים כולם להקפיד על כל ברכה וברכה לברך אותה כתקנה, ולא יברך על כולם "מיני", כי בכך הוא מפסיד את הברכה המיוחדת לו, וגם מפסיד את השלמות מאה הברכות. וכן הדין בשאר ימי השבוע.

בירך אדמה על פרי העץ ולהיפך

כידוע, אם בירך על פרי העץ "בורא פרי האדמה" - יצא ידי חובה. מדוע אפוא אם בירך על עשבי ריח "בורא עצי בשמים" - לא יצא? וכן אם בירך ברכת "עשבי בשמים" על עצי בשמים - לא יצא ידי חובה ויחזור ויברך כברכתו? אלא שברכת האדמה כוללת גם את פרי עץ. אבל ברכת העשבים לא כוללת את פרי עץ (עין בא"ח ואתחנן אות י', וברכ"י ס"ק ט"ו).

עדיין אינו פרי, ולכן אם עושים שמן מפרחים של עצי הדרים - מברכים עליו "בורא עצי בשמים" כמו על מי זהר, שהם מי ורדים. אם לוקח רק את הקליפה של האתרוג או של פירות אחרים ומריחה או עושה ממנה שמן ריחני, יש אומרים שיברך "בורא עצי בשמים", ויש אומרים "בורא עשבי בשמים". וההלכה כאומרים שיברך "בורא מיני בשמים".

הדסים ושמן הדסים - הדסים קודמים

כתוב בשולחן ערוך (רט"ז ס"ע יא): "הביאו לפניו הדס ושמן להריח בהם, אם ברכותיהן שוות (כגון שהשמן הוא מעצי בשמים וברכתו של ההדס היא 'בורא עצי בשמים') מברך על ההדס ופוסט את השמן; ואם אינם שוות, מברך על ההדס תחילה". והסביר המשנה ברורה (ס"ק מג) "הטעם דהדס הוא גוף העץ הנקרא בשמים והשמן אין הריח מעצמו אלא קולטו מאחר, הלכך הדס חשיבא טפי ולהכי מברך עליו ופוסט השמן בברכתו. וכשמברך עליו נוטל ההדס בימין והשמן בשמאל דעל דבר שמברך נוטלו בימינו".

הנותן ריח טוב בפירות

ריחות שהשתבחה בהם ארץ ישראל

על ריח טוב של הפירות מברכים "הנותן ריח טוב בפירות". ולפי זה, על ריחם של תפוחי העץ הגדלים בארץ ישראל, שריחים טוב ונעים, יש לברך "הנותן ריח טוב בפירות". לעומתם, לתפוחים של אמריקה בדרך כלל אין שום ריח, ועל כן אין מברכים עליהם ברכת הפירות.

גם בפרי האדמה הדין כך. על פרי אגס מברך "בורא פרי האדמה" ולא "בורא פרי העץ". וכעת מגדלים אגס בבקעת הירדן, ויש לפירות הללו ריח טוב במיוחד, ואם רוצה לברך על האגס בעודו בקליפתו - יברך "הנותן ריח טוב בפירות", ואם אח"כ רוצה לאוכלו - יברך עליו "בורא פרי האדמה". על נענע לא מברכים "הנותן ריח טוב בפירות", למרות שכשאוכלים עשבי מאכל מברכים עליהם "בורא פרי האדמה". ולמעשה, קודם יתכוון להריח בו ויברך "עשבי בשמים", ואח"כ יברך "בורא פרי האדמה" ויאכלנו.

אם נטלו לאכלו ולא נתכוון להריח בו - אינו מברך

על ברכת "הנותן ריח טוב בפירות" כתב השולחן ערוך (רט"ז ס"ע ב) "והני מילי כשנטלו להריח בו או לאכלו ולהריח בו. אבל אם נטלו לאכלו ולא נתכוון להריח בו, אף על פי שהוא מעלה ריח טוב - אינו מברך". זאת הסיבה שלא מברכים על קפה בכל פעם שפותחים את הקופסה.

וכן כתב בשו"ע (רט"ז ס"ע יד) על אתרוג שיש לו ריח טוב: "המריח אתרוג של מצוה מברך עליו, וי"א שאינו מברך, לכן נכון שלא להריח בו". ואם הריח - לא מברך (עין מש"ב שם

ס"ק נ"ג, וכ"כ כה"ח שם ס"ק פ"ב).

ולכן אם הוא רוצה לברך על ריח של פרי אזי יאמר שכוונתו רק להריח, ואם אח"כ מעוניין גם לאוכלו יברך על אכילתו. אבל אם כוונתו לאכול את הפרי, אינו יכול לברך ברכה נפרדת על הריח שלו (עין ואתחנן אות טו).

אנשי מעשה נמנעים ממעשה

כתב הבא"ח כי אנשי מעשה נמנעים מלהריח את הפרי אפילו אין רוצים לאכלו אלא רק להריח, מפני שיש מחלוקת מה הברכה. לדעת השו"ע נוסח הברכה הוא "הנותן ריח טוב בפירות". ולדעת אליה רבא "אשר נתן ריח טוב בפירות". ולכן הם נמנעים מספק. וכיון שהבא"ח לא פסק כך להלכה, רק הביא מנהגם של אנשי מעשה, אנחנו לא מהדירים כך ומברכים על ריח טוב של פירות.

מאז שעזב

יצחק את

הפלישתים,

פסקה להם

הטובה, יבשו

בארות המים

והאילנות לא

נתנו פירות.

זה בדיוק מה

שקרה אחרי

עזיבת

היהודים את

מקום מגורי

אבימלך, אזור

גוש קטיף

שברצועה

בִּרְאָ שֶׁמֶן עֵרֶב

יריחו על שם הריח הטוב

כתב השו"ע (רט"ז ס"ע ד) "על שמן אפרסמון מברך 'בורא שמן ערב' - ואין זה הפרי שקוראים לו היום 'אפרסמון', אלא עץ ריח מיוחד שגדל רק בארץ ישראל והוא חשוב - קבעו לו ברכה בפני עצמה להורות על חשיבותו" (משנה ברורה רט"ז ס"ק כג).

וכתב שם רש"י, כי בגלל חשיבותו קראו לעיר יריחו על שמו, כי הוא הביא לעולם ריח טוב. ובגמרא מובאת דעת רב יהודה, שחיבב את ארץ ישראל והיה מברך עליו "בורא שמן ארצנו", ואין הלכה כמותו. בימינו העץ הזה לא מוכר - וכשיוכר נזכה לברך את הברכה הזאת כתיקנה.

טוב שמן עם ריח טוב

הזכרנו קודם כי על שמן אפרסמון מברכים "בִּרְאָ שֶׁמֶן עֵרֶב", בגלל חיבת ארץ ישראל. יש אומרים שאת הברכה הזאת מברכים על כל שמן עם ריח טוב, שאין בו הפרי עצמו. וכך כתב השו"ע, כי שמן שבישמו אותו בעצי בשמים - מברך "בורא עצי בשמים"; ואם בישמו אותו בעשבי בשמים - מברך "בורא עשבי בשמים"; ואם בישמו אותו בעצים ובעשבים - מברך "בורא מיני בשמים". "ואם סיגנו והוציא ממנו הבשמים, יש אומרים שמברך 'בורא שמן ערב', ויש אומרים שאינו מברך עליו כלל, דהוי ריח שאין לו עיקר; וכיון שספק הוא, נכון ליזהר מלהריח בו".

מי ורדים

כתב הרמב"ם (ברכות פרק ט הלכה ו'): "הורד ומי הורד והלבונה והמסטיכי וכיוצא בהן בורא עצי בשמים". וכן כתב בשולחן ערוך (רט"ז א) "על הורד, ועל הקנמון שהוא עור הנדף, ועל מי הורד, ועל הלבונה והמצטיכי וכיוצא בהם - בורא עצי בשמים".

וכן פסק הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת ואתחנן ז) לברך על "מי זהר", שהם מי ורדים, "בורא עצי בשמים" אע"פ שאין שם ורדים, ולכאורה הם "ריח שאין לו עיקר". אבל אין הדבר כן, כיוון שתמצית הוורדים נמצאת בתוך מי הוורדים. לעומת זה, אם יש לפנינו כלי שהיו בו בשמים ונקלט ריח הבשמים בכלי והוצאו ממנו, לא מברכים על הריח שיש בכלי.

שמן פרחי הדרים

על ריח של פרח תפוח זהב לא מברכים "הנותן ריח טוב בפירות", שהרי

סיפורים על הרב זצ"ל

הבושם של הרב

סיפר שלום קנוניאן: מלבד היותי הנהג של הרב זצ"ל, פעמים רבות גם זכיתי ללוות את הרב לכל מיני מקומות. בכל פעם שהיינו מגיעים למקום כלשהו, היו עושים "לנו" כבוד גדול. לא היה מסובך להבין שהכבוד הוא לא בגללי, אלא בגלל הרב. ובכל פעם שהיו עושים "לנו" כבוד הייתי מזכיר לעצמי את מה ששמעתי ממנו באחת השבתות, מעשה בשם הבן איש חי.

הוא סיפר שהיו שני חמורים, שעל אחד מהם העמיסו בשמים להעביר ממקום למקום. אחר כך, כשאותו חמור חזר לאורווה שלו, הוא התגאה באוזני חברו ואמר: היום אנשים כל כך אהבו אותי, כשעברתי כל אחד בא וניסה להידבק בי, הריח אותי וכיבד אותי. אמר החמור השני: חמור חמורותיים, נראה אותך מחר כשתסחוב זבל כמו שאתה עושה כל יום. נראה אז אם יכבדו אותך...

למחרת העמיסו על אותו חמור זבל, וכשהוא עבר ברחוב כל האנשים ברחו ממנו. החמור חשב שבורחים ממנו בגלל שהוא גיבור כמו אריה. כשחזר לאורווה, הוא שב והתגאה בפני חברו כי כולם מפחדים ממנו בגלל גבורתו.

נער החמור הזקן ואמר לו: חמור חמורותיים. אתמול שמו עליך בושם עם ריח טוב, לכן כולם התקרבו אליך. היום היית עם משא שאין לו ריח טוב, לכן כולם ברחו ממך. לכן דע לך שלא אתה הקובע, אלא מה ששמו עליך.

סי' רי"ז סעי' ד', ועיין בכה"ח שם ס"ק ט"ז עד ס"ק כ' פרטים נוספים). ויש אוסרים להריח ריח זה אם הוא מכיר את האישה אע"פ שהבושם לא נמצא עליה. ויש מתירים. ובוודאי אם אדם נמצא בחנות של בשמים - יכול לברך על הבשמים, כיוון שהם נעשו למשוך לקוחות.

ריח שאין לו עיקר

כתוב בבא"ח (ואתחנן יד'): "ריח שאין לו עיקר, כגון שהיו בשמים מונחים בכלי, וקלט הכלי את הריח ונעשה בו ריח טוב, כיון דאין ממושות של בשמים בכלי - לא יברך, והוא הדין אם קלטו אצבעותיו ריח טוב (כמו שמשמש עליהם של נענע וכדו') דלא יברך" (ועיין לשו"ע סי' רי"ז סעי' ג'). ועל כן, אין לברך על מטפחת הספוגה בבושם, כי אינו נקרא ריח שיש לו עיקר. כן הדין אם מישהו הניח בושם לחלל האוויר, שאינו מברך עליו כי אין לו עיקר. ויהי רצון שנזכה למשיח שנאמר עליו: "וְיָצֵא חֹטֶר מִגִּזְעֵי יֶשׁוּ וְיַצְרֵר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה: וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חֲכָמָה וְיִבְיָנָה רוּחַ עֲצָה וְגִבּוֹרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאֵת ה': וְהִרְיָחוּ בִּירְאֵת ה'" (ישעיהו יא). ויהי רצון שיתקיים בנו המשך הנבואה: "לא יָרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר קִדְשִׁי כִּי מְלֹאָה הָאָרֶץ דַּעַת אֶת ה' פְּנִימָה לִים מְכֻסִּים". אמן ואמן.

תשובה כהלכה

הנותן ריח טוב דמיונות. שמעתי פעם שאפשר לברך על ריח של תינק. זה נכון? אם כן, מה הברכה? בגמרא (ברכות מג) כתוב: "ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כלבנון, שנאמר: ילכו וינקותו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון". לפי זה צריכים לברך עליהם ועל תינקות שיש להם ריח טוב ברכת "בורא מיני בשמים". אבל לא נהגו כך, כי קשה להבחין מתי זה ריח הגוף ומתי זה ריח הסבון.

כתב הרמ"א (או"ח סי' רטז סעי' י"ד): "יש אומרים דהמריח בפת חס י"ש לו לברך 'שנתן ריח טוב בפת' (אבודרהם וב"י סימן רצ"ו בשם א"ח), ויש אומרים דאין לברך עליו (ב"י), לכך אין להריח בו". דעת הגאון כדעה הראשונה שמברכים על פת חמה "הנותן ריח טוב בפת" (עיין לשער הציון סי' רט"ז ס"ק מ"ז). אבל אנחנו לא נהגנו לברך כן. ולכן אם מריח ריח טוב של אפיית לחם או עוגות, כגון שנכנס לביתו וזכה ואשתו שמה בתנור חלות או עוגות, יברך את אשתו שאפתה אבל לא על ריח העוגה.

כל הנשמה תהלל יה הללו יה

כשלא מברך באופן הרגיל - טוב לברך את ה' על הטוב שעשה בעולמנו ולומר משהו כמו: "כל הנשמה תהלל יה הללויה, כל הנשמה תהלל יה הללויה". אפשר לומר גם ברכה כמו "ריבונו של עולם, תודה לך על שאתה ממלא את העולם בריחות טובים שמשיבים את הנפש ומחיים את הנשמה". וכן: "תודה על ריח הלחם והעוגות. תודה שאתה טוב ומטיב לכל". וכמובן שאפשר גם להוסיף תפילה: "יהי רצון שנזכה להריח את ריח הקטורת בבית המקדש", או "יהי רצון שנזכה למלכות מלך המשיח שמריח ודן. שנאמר והריחו ביראת ה'".

ריח טוב שאין מברכין עליו

ריח טוב שעשוי להעביר ריח רע

כתב הרמב"ם (ברכות פרק ט הלכה ז'): "שלשה מיני ריח טוב אין מברכין עליהן, ואלו הן: ריח טוב שאסור להריח בו (של גויים, או ע"ז), וריח טוב שעשוי להעביר ריח רע (כגון בושם של נחיתות), וריח טוב שלא נעשה להריח בעצמו של ריח זה". לכן לא מברכים על דיאודורנט או אל מטהר אוויר.

ריח טוב בבגדים

כן כתב הרמב"ם (ח"י) על מוגמר שהוא ריח באמצעות עשן: "מוגמר שמגמרין בו את הכלים ואת הבגדים, אין מברכין עליהן לפי שלא נעשה להריח בעצמו של מוגמר. וכן המריח בבגדים שהן מוגמרים (קלטו ריח של מוגמר) אינו מברך לפי שאין שם עיקר בושם אלא ריח בלא עיקר" (ועיין בא"ח ואתחנן אות יב').

וכיום, שנוהגים לשים בכביסה מרכז כביסה כדי שיהא ריח טוב בבגדים, לא יברך על הבגדים אם ריחם טוב אחרי הכביסה, כיוון שאין מטרת חומר זה להרחיק, אלא רק לתת ריח טוב בבגד, ואין בריח זה עיקר (ועיין שו"ע או"ח סי' רי"ז סעי' ג', ובא"ח ואתחנן יב').

בושם של אישה

בעבר היו נוהגות הנשים לענוד רביד זהב על צווארון, ובקצהו היה בקבוק קטן עם בושם. ויש לדעת, שאין לברך על בקבוק בושם הנמצא על צווארה של אישה, שכן הדבר עלול להביא להרהורים בנשים (ועיין בשו"ע

הנותן ריח טוב דמיונות. האם מותר להריח מהמחומר בשבת בעוד שחבר שלי עומד עלי? אסור להריח בשבת בדבר מחומר, בין פרי ובין ענף שיש בו ריח, שמא יקטוף. אמנם אם אתה לא מתקרב לעץ ורק מריח את הפרחים מרחוק ונהנה מהם, אין חשש שמא תקטוף ויכול לברך. **לא כשר אצל אריח.** האם מותר להשתמש בסבון משמן זית תוצרת הארץ ללא כשות? מותר.

להזמנת ספרי מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל
02-6521195

לשכת הרב
שמואל אליהו

המעוניינים לקבל את העלון במייל או מידע על שיעורים נא לשלוח
פרטים במייל harav52@gmail.com או sms 058-4525200

האחים דויטש
תעשיות טקסטיל
איזור התעשייה קרית מלאכי

קונדיטוריה
האחים עיני
בני ברק. כשרות להמהדרין
איכות ועבודה עברית

בית הדין לדיני ממונות
"דרכי הוראה"
בבית המדרש של מרן הראשון זצוק"ל
טל. 02-6514399 פקס. 02-6536842

הפצת "קול צופין"
והפצה שבועית של
עלוני פרשת שבוע
לבתי כנסת
בכל רחבי הארץ
יוסי בן-הדוד 03-6106329
B0528908518@gmail.com

שיווק עופות בכשרות מהודרת
עם כל החומרות וההידורים של
בד"ץ "דרכי הוראה"
סיפור פולחן מרדכי אליהו זצוק"ל
במסגרת חגיגות יום הולדתו של
הרב. חתן רחוק שלי "דרכי הוראה לדברים"
טל. 058-6316969 15-995-995-79